

Motion till riksdagen

1989/90:Jo802

av Ingbritt Irhammar m.fl.(c, m, fp, mp)

Ett forskningsinstitut för strategiska miljöstudier

Miljöfrågorna har i dag en mycket hög prioritet, inte bara hos det svenska folket, utan över hela världen. Detta beror på att vi idag ser de skador som människan orsakar i ekosystemen. Den massmediala bevakningen är också intensiv. Vi matas med information om den förväntade drivhuseffekten med förändrade klimatförhållanden, höjning av havsnivån etc., försurningen som slår ut djurlivet i våra sjöar, lakar ut tungmetaller, korroderar byggnader och konstskatter, skogsdöden som i vissa områden i Polen och Tjeckoslovakien skapar stäppområden då nyplantering är omöjlig osv. osv.

Människan har ungefär två miljoner kemiska ämnen i omlopp, huvuddelen tillverkad (med eller utan avsikt) efter andra världskriget, vilket skapar oförutsedda problem. Listan skulle här kunna göras mycket lång, men som exempel kan nämnas: PCB, DDT, dioxiner, PAH, kadmium-, bly- och kvicksilverföreningar, freon osv.

I detta panorama finns två processer som kraftigt ökar de miljöproblem vi står inför, dels utvecklingsländernas krav på ett "modernt" samhälle, och dels befolkningsökningen som mycket kraftigt kommer att belasta ekosystemen och de begränsade naturresurser vi har att tillgå.

Många människor är i dag medvetna om dessa problem, vi har ett krismedvetande, och det kan leda till två olika förhållningssätt. Antingen så blir man passiv ("det spelar ingen roll vad jag gör") eller så drivs man av att något måste göras. En handlingskraft som felanvänds kan mycket lätt resultera i "brända broar". I beslutsyrkan så blev det viktigare att fatta ett beslut än att göra det som var riktigt. När insikten om detta blir uppenbar inställer sig hopplösheten.

Det är idag inte bara viktigt att städa upp det vi f.n. känner till utan också att dra lärdom av gjorda misstag, och också att använda de forskningsresultat som tas fram på olika håll i världen för att kunna se in i framtiden. För att våra resurser skall räcka till måste de beslut vi idag fattar leda in i resursuthållighet och miljöanpassning. Strategiska miljöbeslut måste fattas inom samhällets alla sektorer, inte bara i Sverige utan i ännu högre grad i länder som är mer tätbefolkade, har mindre naturresurser (vatten t.ex.), låg BNP, dåligt utvecklad industri osv.

Vem skall då på ett vetenskapligt sätt, obundet och opartiskt, med en helhetssyn också inkluderande etik och med ett internationellt nätverk ge underlag för dessa beslut? Skall vi överlåta detta på:

- MASSMEDIA? (som har en annan huvuduppgift, att oberoende bevaka nyheter, missförhållanden, utvecklingstrender osv.)
- ENSKILDA? (som har svårt att göra sig hörda och inte heller har resurser att upprätthålla nätverkskontakter och inte heller alltid kan vara obundna och opartiska)
- ORGANISATIONER? (som har till uppgift att värna organisationens ändamål)
- MYNDIGHETER? (som i sitt arbete fylls av dagsaktuella ärenden och som per definition är sektorsuppdelade)
- INDUSTRIER OCH FÖRETAG? (som har som huvuduppgift att tillverka och sälja produkter med ansvar inför sina ägare)
- FORSKARE? (ofta begränsade av små resurser och sektorsuppdelning i olika specialområden)
- POLITIKER? (som har en huvuduppgift i att följa partiprogram och driva frågor efter en viss ideologi)

Givetvis är alla dessa mycket viktiga i miljöarbetet, var och en inom sin sektor. Om alla dessa går åt samma håll behöver dessutom inte så mycket diskuteras/argumenteras utan det blir istället en fråga om hur man på bästa sätt skall genomföra nödvändiga åtgärder.

Det som behövs är en "tankeverkstad", en funktion där företrädare ifrån olika specialområden tvärvetenskapligt kan bearbeta olika miljöfrågor. Denna funktion, i form av ett forskningsinstitut måste präglas av:

- OPARTISKHET i förhållande till myndigheter, politiska partier, näringsliv, intresseorganisationer och enskilda.
- OBUNDENHET. Det skall t.ex. inte vara möjligt att påverka arbetet genom att ge eller avslå anslag.
- VETENSKAPLIG BEDÖMNING av risker och hot mot miljö och människa. Detta skall ske genom sammanställningar och utvärdering av befintlig kunskap. Att kunna peka på områden som kräver ytterligare forskning blir ett viktigt biresultat.
- HELHETSSYN. Inte bara en liten del av en problemställning skall studeras utan hela orsakssammanhanget. Denna helhetssyn får inte begränsas av traditionella gränser mellan olika forskningsområden.
- ETIK styr människans bedömning av risker och hot och är därför en viktig komponent i analysen.
- INTERNATIONELL REKRYTERING av såväl anställda som rådgivande organ.

För att driva ett arbete enligt ovan måste en fond tillskapas vars avkastning finansierar forskningen. Hela idén står och faller med denna fond som bör vara i storleksordningen 170 miljoner kronor, ett minimum är 100 miljoner kronor. För att skapa denna fond krävs ett brett engagemang både ifrån samhällets företrädare och näringslivet.

Institutets syfte skulle vara att:

Insamla och tvärvetenskapligt analysera existerande kunskap och baserat på öppet presenterade och tydligt angivna värderingar forma strategier för att möta de miljöhot vi står inför de närmaste 10-50 åren, att vara en oberoende referenspunkt.

Under snart tre års tid har ett institut av beskriven karaktär formats. Den juridiska formen är en stiftelse. Institutets namn är INSTRA, Internationella institutet För Strategiska Miljöstudier, på engelska: "The international institute For Strategic Studies On The Environment". En stiftelse har bildats (med stiftelseurkund och stadgar som bas) och en interimstyrelse har under 1989 ersatt den tidigare INSTRA-gruppen. Interimstyrelsen har sin funktion i att leda INSTRA till ett förverkligande.

INSTRA har som målsättning, enligt ovan angivna beskrivning, att vara oberoende och opartisk. Detta kan inte uppnås genom isolering utan genom ett brett kontaktnät men självständighet inte minst på den ekonomiska sidan. INSTRA har som målsättning att upp till en fjärdedel av budgeten används till att kommunicera resultaten i form av publikationer, möten med avnämare, internationella möten osv. När INSTRA's styrelse tillträder kommer ett vetenskapligt råd på 50-70 personer att byggas upp bestående av utländska såväl som svenska specialister inom olika områden.

För att fonden ska kunna uppfylla de krav som ställs på oberoende och opartiskhet får inga villkor ställas på bidrag annat än att INSTRA följer sina stadgar och sin programförklaring som har sammanfattats ovan. Kontrollfunktionen upprätthålles genom styrelsen som i framtiden kommer att tillsättas genom ett fullmäktigeförfarande. Fullmäktige kommer att bestå av representanter från vetenskapliga akademier.

INSTRA's fond måste ha en minimistorlek på 100 milj. kr. för att långsiktigt kunna arbeta på angivet sätt inom angivet arbetsområde. Målet bör vara högre, en nivå på 170 miljoner kronor har bedömts som en nivå för att effektivt kunna verka på det internationella planet, inklusive utvecklingsländer, samt att på ett effektivt sätt kunna kommunicera resultaten till olika avnämargrupper.

Beräkningsunderlag: med en antagen avkastning som kan tas ut från fonden på 10 % ger 170 miljoner kronor ett årligt belopp på 17 miljoner kronor. Varje anställd torde som ett medelvärde kosta c:a 0.6 miljoner kronor inklusive lönekostnadspåslag, hyror, resor, mötes- och publiceringsverksamhet etc. En fondstorlek på 170 miljoner kronor ger följaktligen en storlek på INSTRA som skulle motsvara 28 personer. En fondstorlek på 100 miljoner kronor ger med samma antaganden en storlek på 17 personer. En kritisk massa avseende antal personer (tvärvetenskapligt verksamma inom ett flertal olika områden) har bedömts till 25-30 st, vilket är bakgrunden till den angivna målnivån på fonden till 170 miljoner kronor.

Fondbeloppet skulle kunna erhållas enligt följande:

- Riksdagen beviljar ett grundanslag på 20 miljoner kronor så att INSTRA kan börja att, om än i begränsad omfattning, fungera som ett institut. Medel för detta bör kunna tas från kommande miljöavgifter.
- Vidare att INSTRA's fond tilldelas en krona för varje tilldelad krona ifrån näringslivet upp till ett maximerat belopp på 75 miljoner kronor, vilket då totalt ger 150 miljoner kronor. Genom denna åtgärd får INSTRA's fond ett stöd som delas lika mellan samhällets förträdare och företrädare för näringslivet.
- Riksdagen kan uppmana tillverkande företag att använda medel bundna i riksbankens investeringsfonder för sina respektive bidrag till INSTRA's

fond då det är angeläget att dessa medel utnyttjas för miljörelevanta ändamål.

- Samtliga medel som tilldelas INSTRA's fond, tilldelas med förutsättning att INSTRA uppfyller de angivna kraven interimstyrelsen för INSTRA har uppställt, nämligen att bedriva verksamheten på en grund som präglas av opartiskhet.obundenhet, vetenskaplig bedömning, helhetssyn, inkl. etik, genomföra arbetet nationellt och internationellt samt att verksamheten ej överstiger fondens avkastning i kostnader. Ansvar att kontrollera detta ligger på INSTRA's styrelse.

Vi bedömer att INSTRA kommer att fylla en viktig funktion både i Sverige och internationellt genom att tillföra och sammanställa kunskap om kommande risker och hot. Det är av stor vikt att både samhällets företrädare och näringslivet bidrar till uppbyggandet av den fond vars avkastning skall driva INSTRA. Donerade medel är dessutom av engångsnatur och kommer alltid att ligga kvar i fonden.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att INSTRA:s fond tilldelas ett grundanslag på 20 milj. kr.. för att möjliggöra att INSTRA kan börja att fungera som ett forskningsinstitut i enlighet med vad i motionen anförts.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheter till framtida kompletterande bidrag upp till en viss nivå under förutsättningen att motsvarande stöd ges ifrån näringslivet.

Stockholm den 25 januari 1990

Ingbritt Irhammar (c)

Kaj Nilsson (mp)

Ingvar Eriksson (m)

Ingela Mårtensson (fp)